

Latviešu karavīru kultūras mantojums.

Kā tie šāva! Suns tā neprot kost.-
Kur vien gāja- bij pēc stundas darīts.
Savos mūžam spožos zābakos
Likās tie ne cilvēki, bet- gari.

(A.Čaks, „Mūžības skartie”)

„ Mēs, latvieši, varam būt lepmi, jo mūsu tautai pieder latviešu strēlnieki. Viņi ir mūsu tautas simbols, kas latviešus darījis atpazīstamus pasaulē. Ja šodien tā vairs nav, tad tā ir mūsu pašu neizdarības un mazdūšības vaina.” Tas ir fragments no topošās grāmatas – fotoalbuma *Pulcējaties zem latvju karogiem!* ievada. Lai pelnīti godinātu mūsu varoņus un celtu tautas pašapziņu, gandrīz pirms sešiem gadiem tika iesākti fotoalbuma sagatavošanas darbi un tagad, dažādas grūtības pārvarot, darbs tuvojas finiša taisnei.

Fotoalbuma nosaukums izvēlēts no 1915. gada 28.jūlija(10.augusta) „Dzimtenes Vēstnesī” publicētā uzsaukuma latviešu jaunekļiem stāties strēlnieku bataljonos. Uzsaukuma teksta autori bija dzejnieks un pedagogs Atis Ķeniņš un dzejnieks, vēlākais strēlnieks Kārlis Skalbe. Cienot vēsturisko īstenību uzsaukuma virsraksts fotoalbuma titulā saglabāts tā laika rakstībā.

Taisnības labad jāmin, ka fotoalbums top pateicoties nesavtīgam latviešu patriotam, vēstures skolotājam Mārim Ošam, kurš 1980.gadā izveidoja *Jukuma Vācieša vārdā nosaukto Engures folkloras kopu*. Viņš savulaik ir savācis lielu klāstu ekspedīcijas materiālu par latviešu strēlniekiem, jo kinofilmas *Strēlnieku zvaigznājs* režisors Juris Podnieks un operators Andris Slapiņš izpalīdzēja mūsu ansamblim ar strēlnieku dzīvesvietu adresēm un novēlēja veiksmi strēlnieku ideju īstenošanā. Arī man bija izdevība gan kopā ar Māri Ošu, gan patstāvīgās intervijās satikt daudzus latviešu strēlniekus, kas deva iespēju ne tikai apgūt latviešu strēlnieku dziesmas no pirmavota - ar pierakstos nefiksējamu intonāciju, izpildījuma manieri, bet arī

nepastarpināti pārņemt strēlnieku mantojumu - viņu cīņas motivāciju, dzīves pozīciju. Tiekoties ar sirmajiem karavīriem un vēlāk apkopojot savāktu strēlnieku kultūras mantojumu, pētot latviešu strēlnieku bataljonu (pulku) dokumentu un atmiņu krājumus uzkrītoši dominē kultūras un sporta loma strēlnieku sadzīvē. Latviešu strēlnieku raksturīga iezīme, atšķirīga no citām karaspēka daļām jau no Pirmā pasaules kara laikiem bija bezbēdība, jautrība, asprātība. Maršējot uz-, no pozīcijām, zemnīcās, dažreiz pat priekšējās līnijās – vienmēr tika dziedātas dziesmas. Repertuārā bija tautas dziesmas, ziņģes, taču visiecienītākās bija pašu strēlnieku sacerētās dziesmas ar populārām to laiku vai tautas melodijām.

Fotoalbumā *Pulcējaties zem latviešu karogiem!* ne tikai atgādināsim par latviešu strēlnieku izcilajiem varoņdarbiem, bet arī norādādīsīm uz vienreizējo *uzrāvienu* kultūras laukā, ko veica strēlnieki-dažādu kultūras jomu pārstāvji. Latviešu strēlnieki bija rakstnieki J.Akuraters, A.Grīns, R.Eidemanis, A.Ceplis, K.Pelēkais, aktieris un rakstnieks Rutku tēvs (Arveds Mihelsons) - romāna *Trīs vella kalpi* autors (vēlāk uzņemta populārā filma pēc romāna motīviem), aktieri un režisori R.Veics, E.Mačs, aktieris Ē.Valters, mākslinieki J.Grosvalds, N.Strunke, K.Baltgailis, V.Tone, K.Ubāns, G.Klucis, komponists J.Mediņš, diriģents T.Reiters, operdziedātājs, bass Ā.Kaktiņš, divkārtējs pasaules čempions smagsvara cīkstonis J.Leskinovičs, divkārtējais pasaules rekordists svarcelšanā Ludvigs Alekss, pirmais Krievijas čempions boksa absolūtajā svara kategorijā J.Grāvis, universāls cīkstonis un treneris A.Miezīts, šo sarakstu varētu turpināt. Šādā griezumā strēlnieku vēsture vienkopus vēl nav aplūkota, tādēļ, lai fotoalbums ievada turpmāko izpēti šajā jomā.

Tautas kultūras mantojuma vērtību apzinājās jau pirmās Atmodas darbinieki, jaunlatvieši. Arī 1905.gada nacionālās atbrīvošanās kustības dalībnieks K.Skalbe min: „... tie paši cilvēki, kas krāja dainas, vēlāk bija 1905.g. vadoņi...” Starp citu, arī J.Vācietis, skolnieks būdams, savācis un personīgi iesūtījis Krišjānim Baronam sava dzimtā novada dainas, tāpat strēlniekos bija folklorists Pēteris Birkerts.

Latviešu dzejnieks, brīvās Latvijas pravietotājs Rainis 1916.gada 17.janvārī trimdā Kastaņolā vēstulē dziedātājam, topošam strēlniekam Jēkabam Karpam rakstīja: „ Mēs, latvieši, esam cietuši 700 gadus, izjūzdami briesmas nepārtraukti, mēs tagad esam pieraduši, sagatavoti pret vēl lielākām briesmām, ja aicinās tēvzeme, kultūra, taisnība. Esiet Jūs īsts latvietis, kas nozīmē to pašu ko varonis. ”

J.Vācieša vārdā nosauktā Engures folkloras kopa no strēlniekiem ieguva ne tikai mutvārdu vērtumu, bet arī fotodokumentus, grāmatas. Piemēram, no Iskolastrela aģitatora Jūlija Daniševska personīgās bibliotēkas viņa māsasmeita I.Daniševska dāvināja Dainu izlasi L.Laicena kārtojumā, kas iznāca Maskavā, izdevniecībā *Prometejs* 1935.gadā. Lūk, viena tautas dziesma no šī krājuma:

Zila zaļa gaisma ausa,
Iesarkana saule lēca.
Vai tie mani bāleliņi
Krievu zemi dedzināja?

Fotoalbumam tiks arī pievienoti divi kompaktdiski – vienā vīru kopa VILKI iedziedājuši latviešu strēlnieku dziesmu izlasi. Otrajā – neliela daļa no intervijām, kas ierakstītas 1980.o gadu sākumā ekspedīcijās pie latviešu strēlniekiem un viņu laikabiedriem.. Piemēram, intervējot Latdivīzijas 1.kavalērijas pulka komandieri Jāni Krišjāni, uzzinājām, kā latviešu kavalēristi pieveica balto armijas jātniekus. Donas kazakiem no mazotnes mācīts- pretinieks jāpārcērt atvēzienā pa diagonāli no kakla līdz viduklim. Latviešu strēlnieki apguva savu taktiku- apsteidzot ar īsu zobena dūrienu. Otrs J.Krišjāņa atmiņu fragments- 1919.gada oktobra beigās ieņemot Orlu,

Latdivīzijas 1.Kavalērijas pulka strēlnieki pēc komandas sašāva brūžu alkohola pudeles, bet krievu kareivji metās rāpus un steidzās dzert saplēsto pudeļu saturu no ielas renstelēm... Savukārt Latviešu strēlnieku Apvienotās Smoļnija rotas strēlnieks, Grīziņkalna pašpuika Kārlis Urbāns atcerējās piedzīvoto Petrogradā 1918.gadā- ballē iegāja grupa strēlnieku un lika vietējiem puisiem 5 minūšu laikā atstāt deju zāli. Nepagāja ne pāris minūšu, kā viņi pazuda un strēlnieki netraucēti varēja dancināt krievu meitenes. Bija arī šādi – pašpuiku izgājieni. Katrā ziņā, latviešu strēlnieku respekts visur bija milzīgs.

Sagaidot latviešu strēlnieku leģendas aizsākuma 100 gadi 2015. gadā, aicinām turpināt pētījumus par mūsu pirmajiem nacionāliem bruņoto spēku formējumiem jaunāko laiku vēsturē- latviešu strēlnieku bataljoniem (pulkiem). Sākot ar viņu cīņām 1.Pasaules kara frontēs, kad pēc Vācijas virspavēlnieka Paula fon Hindenburga teiktā: „... pie Krievijas debesīm uzlēkušas astoņas spožas zvaigznes” (astoņi latviešu strēlnieku pulki), kas aizkavēja vāciešu tālāku virzīšanos latviešu zemē, un beidzot ar leģendārās Latdivīzijas cīņām Krievijas pilsoņkara frontēs, kur tika sadragātas Krievijas impērijas atjaunotāju armijas, latviešu strēlnieki vienmēr ir cīnījušies par Latviju. Arī Latvijas Brīvības cīnītāju kodolu veidoja latviešu strēlnieki; un viņu daudzās uzvaras, un arī daudzie nestie upuri ļāva mūsu tautai izcīnīt savu Valsti.

Mēs, vīru kopa VILKI, nelietojam apzīmējumu *sarkanie* strēlnieki, ko izmantoja padomju laika vēsturnieki, lai noslēptu strēlnieku nacionālos ideālus. Diemžēl, arī vēl mūsdienās vai nu nezinot strēlnieku vēsturi, vai pretinieku uzspiestā stereotipa iespaidā daži cītīgi šķiro latviešu strēlniekus *pēc krāsām*.

Vēl viens literāts-strēlnieks E.Virza arī neatsakās no saviem cīņu biedriem : „...Kas Latvijā palikās? Tie, kas viņu mīlējuši līdz nāvei - mūsu strēlnieki, bija viņu atstājuši, ārēji kalpodami sarkanam ideālam, bet iekšēji strādādami Latvijas labā. Dragādami ar savu spar un savu milzīgo prestižu krievu monarhistiskos kara pulkus, viņi traucēja kārtīgas krievu valdības nodibināšanos, kas būtu nākusi tūlīt atkarot Baltijas piekrastes. Tā latviešu lielinieckiskie strēlnieki, pārvērzdami spēkā, “kas ļaunu vienmēr grib, bet labu vienmēr nes”, sekmēja mūsu valsts nostiprināšanos.”

Fotoalbuma galvenā mērķauditorija ir latviešu jaunieši, tādēļ, ieskatam, viņu vienaudža, LU vēstures studenta U.Ģērmaņa(vēlāk- iepriekš jau minētā, ievērojamā vēsturnieka) 1935.gadā rakstītā referāta fragments: „Šis referāts ir manas sajūsmas rezultāts, par kādu laiku no nesenās pagātnes, kad latviešu vīri ar saviem darbiem un cīņām, varenām un arī briesmīgām, pacēlās tādā spožumā, kas cienīgs līdzināties ar Jūlija Cēzara, Napoleona un kaut vai Čingishana triumfa gājieniem. ...dzejnieks [Brīvības cīņu dalībnieks] Jānis Medenis, kas 1933.gadā laidis klajā savu dzeju grāmatu „Tecila”, kuras galvenā daļa ir testaments par latviešu strēlnieku varoņgaitām Krievijas pilsētās un stepēs...saka:

Un kad kādu rītu juti, stāvu taisnu liecot krasī,
Ka no vingrās rokas raidi citā gaitā zemes asi.

Tik lepnus vārdus es neatceros līdz šim dzirdējis ne no viena latviešu dzejnieka vai rakstnieka. Šeit latvietis nostājas jau kā citu tautu likteņu veidotājs, viņš pārkāpj šaurās dzimtenes robežas un savu spēku liek sajūst miljoniem. ...Tā bija latviešu tautas soda ekspedīcija, kas tur atriebās un smagi atriebās par savu gadu simtu postu un nebrīvību, un pie tam netieši veicināja mūsu valsts [arī Somijas, Igaunijas, Lietuvas, Polijas u.t.t.] nodibināšanos un izcīnīšanu. Nenoliegsim taču to, ka ja ne Krievija tiktu tā sagrauta, saārdīta un tur nenostiprinātos komunisms, ko uz saviem durkļiem iznesa latviešu strēlnieki, tad nezin vai būtu arī pašas Latvijas, jo pat liberālā krievu kadetu valdība nedomāja mums dot vairāk par autonomiju.

Ko nozīmēja reiz vārds *latvietis*, par to [J.]Medenis saka:

Kur gāji, izbailes un sajukumu sēja
Tavs zobens un tavs vārds,
Un apjozt skrējienā pus zemeslodes spēja
Tavs kara ratu dārds.”

Šie vārdi mūs aicina samērot savu varēšanu, uzdrīkstēšanos iestāties par savu Tautu, Valsti ar mūsu vectēvu iespēto.

Strēlnieku dēlu - latviešu leģionāru un nacionālo partizānu varējumu – atmiņas un dziesmas vīru kopa *VILKI* ir arhivējuši vairāk kā divsimt piecdesmit stundu garumā videolentēs. Mūsu prioritāte izvēloties intervējamo ir bijusi vispirms piefiksēt brīvprātīgos karavīrus- vai tie bijuši strēlnieki, policijas bataljonu karavīri vai leģionāri. Jo tikai brīvs vīrs spējīgs skaidri motivēt savu izvēli – par ko gatavs riskēt ar augstāko, kas cilvēkam ir – ar dzīvību.

Topošā fotoalbuma pamatuzdevums- palīdzēt jauniešiem, mums visiem sakārtot vērtības, saprast pagātni un ar pašcieņu , gudri dzīvot savā Tēvzemē un droši raudzīties nākotnē.

Novēlu mums visiem būt slavenā mantojuma cienīgiem un gataviem pašiem aizstāvēt latviešu strēlnieku lielāko izkaroto un latviešu leģionāru un nacionālo partizānu aizstāvēto vērtību – latvisku Latviju.

Fotoalbums ļaus ieskatīties acīs latviešu strēlniekiem, ieklausīties viņu dziesmās un stāstījumā- saprast, par ko viņi ir cīnījušies.

„Uz priekšu, latvieši!” –

tā saucas viena no daudzajām latviešu strēlnieku kaujas dziesmām , kura tika dziedāta visos pulkos un savu aktualitāti nav zaudējusi arī šodien.

Vīru kopas *VILKI* dalībnieks,grāmatas satādītājs Andris Balcers